

Egyptens moderna Farao

En fallstudie över det nasseristiska ledarskapet i Egypten
1952-1970

Förord

Jag vill börja med att tacka min handledare Anders Sannerstedt för alla goda råd under uppsatsskrivandets gång. Vidare vill jag tacka hedersdoktor Ingvar Rydberg för en mycket trevlig intervju och trevliga diskussioner, tack vare honom har denna uppsats blivit extra intressant och lärorik. Jag vill tacka min mentor och vän Pontus Carlsson för stöd och inspiration. Slutligen vill jag tacka min familj och mina vänner för att de lyckats sysselsätta mig under våren och hjälpt mig att kombinera mitt uppsatsskrivande med andra sorters nöjen.

Abstract

Gamal Abdul Nasser was one of the 20th century's most influential leaders in the Middle East. This Bachelor thesis is analysing the political leadership in Egypt during Nasser's rule between the years 1952-1970. It is analysing the Arab socialist view on the political leadership and also discussing what kind of leader Gamal Abdul Nasser was. The leadership theories of Max Weber are being used as a tool to answer the questions at issue. Another theory being used is written by the American professor in political science Richard H. Dekmejian. He has constructed a development scheme concerning how a charismatic authority arises in a state. A qualitative method and literature study are being used to answer the questions at issue. The results show that Nasser was a charismatic leader that created the ideology of Arab socialism. Although the Arab socialist ideology says that the leadership is supposed to be democratic and legal, Nasser was an authorial and charismatic leader. In spite of this Nasser kept the large support from the Arabic masses.

Nyckelord: Nasser, arabsocialism, karismatiskt ledarskap, nasserism

Antal ord: 9548

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och avgränsningar	2
1.2	Frågeställningar	3
2	Teori	4
2.1	Max Webers ledarskapsteorier/idealtyper	4
2.1.1	Den ”eviga gårdagens” auktoritet	5
2.1.2	Herravälde i kraft av ”legalitet”	5
2.1.3	Den utomvardagliga personliga ”nådegåvans” auktoritet.....	6
2.1.4	Varför Max Weber?	7
2.2	Richard H. Dekmejian's utvecklingsschema.....	7
2.2.1	Kritik av ledarskapsteorin	9
3	Metod	11
3.1	Fallstudie och kvalitativ metod	11
3.2	Ideologi och ledarskapsanalys.....	12
3.3	Källmaterial och källkritisk metod	12
4	Bakgrund	14
4.1	Samhällssituationen i Egypten innan 1952	14
4.2	Maktövertagandet.....	15
4.3	Upprättandet av arabsocialismen	16
5	Analys	17
5.1	Hur var det politiska ledarskapet utformat enligt den arabsocialistiska ideologin?.....	17
5.1.1	Arabiska socialistunionens (ASU) politiska ledarskap	17
5.1.2	Ekonomins betydelse för det arabsocialistiska ledarskapet	19
5.1.3	Den panarabiska synvinkeln.....	20
5.2	Vilken sorts politisk ledare var Gamal Abdul Nasser?	21
6	Slutsatser	26
6.1	Vad kännetecknade det nasseristiska ledarskapet i Egypten 1952-1970?.....	28
7	Avslutande diskussion	30
8	Referenser	33

1 Inledning

Under 1900-talet var Mellanöstern kanske den region i världen som fick uppleva mest drastiska förändringar när det gällde ekonomisk utveckling, revolutioner och kuppövertaganden. Från att ha varit en region i början av 1900-talet som var kolonialiseraad av europeiska stater till att bli en region mot slutet av samma århundrade, fylld av självständiga stater, som till viss del har kunnat styra världspolitiken med hjälp av deras kontroll över oljetillgångarna.¹ Mellanöstern är en region som det pratas dagligen om i medierna. Det finns vissa händelser och personligheter som har påverkat politiken i Mellanöstern i mer eller mindre större skala. En av de personer som kanske har haft störst inflytande över Mellanöstern i modern tid var Egyptens president Gamal Abdul Nasser.

Från att ha varit en stat som var styrd av det brittiska imperiet med en korrupt kung vid makten lyfte sig Egypten upp ur det koloniala förtrycket och blev så småningom en av de mest inflytelserika staterna i världen på den alliansfria arenan.² Under president Nassers styre genomförde man massiva jordreformer, nationaliserade Suezkanalen, byggde Assuandammen, skapade en ny ideologi och överlevde krig mot både Israel, Frankrike och Storbritannien.³ Vad var det egentligen för sorts politiskt ledarskap som kunde leda in Egypten på denna utvecklings väg?

---

¹ Hjärpe, Jan, *Araber och Arabism*, 2002, s. 145

² Dekmejian, R. Hrair, *Egypt under Nasir*, 1972, s. xvii

³ Ibid

1.1 Syfte och avgränsningar

Syftet med min kandidatuppsats är att undersöka hur det politiska ledarskapet såg ut i Egypten mellan åren 1952-1970, alltså under den tid som president Nasser var verksam som ledare i Egypten och arabsocialismen var den dominerande politiska teorin i landet. Jag ska analysera hur den arabsocialistiska ideologin såg på det politiska ledarskapet. Sedan ska jag med hjälp av Max Webers och Richard Hrair Dekmejian's ledarskapsteorier, speciellt inriktade på det karismatiska ledarskapet, undersöka vilken sorts politisk ledare Gamal Abdul Nasser var. Min förhoppning är att uppsatsens resultat kan leda till klarhet över det politiska ledarskapet i Nassers Egypten. Vad jag har upptäckt under mina studier på universitetsnivå i Sverige är att många inte känner till president Gamal Abdul Nasser och den omvälvning president Nasser och hans fria officerare kom att genomföra i Egypten och så småningom kom att påverka hela regionen. Därför anser jag att detta är ett ämne som måste undersökas grundligt så att man kan få fram ett rimligt forskningsresultat över hur det egyptiska ledarskapet var utformat.

Gamal Abdul Nasser blev officiellt president först 1954, men han var en person som kontrollerade mycket i bakgrunden⁴ och därför har jag valt att undersöka ledarskapet mellan åren 1952-1970, alltså under de åren arabsocialismen var ledande och Nasser satt vid makten. Egypten är det enda land som undersöks i uppsatsen, fastän arabsocialismen figurerade i det flesta av arabstaterna. Jag nämner ordet nasserism i min titel vilket innebär en blandning mellan president Nassers ledarskap och arabsocialism⁵ och det är något jag ska återkomma till i min slutsats.

---

⁴ Rydberg, Ingvar, *De arabiska revolutionerna*, 1975, s. 78-79

⁵ Isseroff, Ami, *Nasserism*, <http://www.mideastweb.org/Middle-East-Encyclopedia/nasserism.htm> 2010-04-25

1.2 Frågeställningar

Min övergripande frågeställning är:

- *Vad kännetecknade det politiska ledarskapet i nasserismens Egypten?*

För att kunna besvara denna frågeställning så kommer jag använda mig av två mer preciserade följdfrågor:

- *Hur var det politiska ledarskapet utformat enligt den arabsocialistiska ideologin?*
- *Vilken sorts politisk ledare var Gamal Abdul Nasser?*

2 Teori

Teorin jag har valt att använda mig av i min uppsats är en blandning mellan Max Webers ledarskapsteorier/idealtyper och Richard H. Dekmejians vidareutveckling av teorin om uppkomsten av det karismatiska ledarskapet. I teoridelen ska jag beskriva alla tre av Webers idealtyper därför att de flesta ledare och ledarskap brukar vara någon sorts blandning av dessa tre och därför är det användbart i uppsatsen att man har en uppfattning om dessa tre idealtyper. Webers karismatiska idealtyp och Dekmejians utveckling av den karismatiska ledarskapsteorin är något jag sedan ska undersöka om det går att applicera på det nasseristiska ledarskapet. Anledningen till att jag valt dessa två statsvetare är på grund av deras stora kunskaper inom ämnet och att deras texter är välformulerade och går att applicera i hög grad på verkligheten. Max Weber är kanske en av världens mest kända statsvetare/sociologer och hans teorier är välkända inom den statsvetenskapliga världen. Richard H. Dekmejian är statsvetenskaplig professor i USA och erkänd som Mellanösternexpert. Han har skrivit litteratur som i allra högsta grad berör det nasseristiska ledarskapet och dess teorier.⁶

2.1 Max Webers ledarskapsteorier/idealtyper

Max Webers ledarskapsteorier/idealtyper är egentligen inte nedskrivna teorier från början författade i en bok, utan dessa teorier uppkom för första gången i ett föredrag som Max Weber höll i München 1919. Detta föredrag hade titeln *Politik som yrke*. Här berättar Weber om de olika legitimitetsgrunder som finns för ett härskarförhållande.⁷

---

⁶ Dekmejian s. vii-x

⁷ Weber, Max, *Vetenskap och Politik*, 1977, s. 7

2.1.1 Den ”eviga gårdagens” auktoritet

Den eviga gårdagens auktoritet kan man också kalla för den traditionella auktoriteten. Genom uråldriga seder och bruk så har härskaren bevarat sin giltighet som ledare och det traditionella ledarskapet ifrågasätts oftast inte. Det traditionella ledarskapet innebär oftast att ledaren är en stark och självständig individ som för tillfället inte är hotad av andra individer. Ett traditionellt ledarskap kan innebära att man har ett religiöst ledarskap, att man är klanledare, familjöverhuvud eller någon sorts patriark. Det traditionella ledarskapet går ofta i arv. Den traditionella ledaren har ofta lojala människor i sin närhet som även kan agera som ledarens undersåtar. Ledaren kan bli vald på grund av sin ålder och erfarenhet eller enligt de traditionella principerna som gäller när man ska utse en ny ledare. Man kan även ärva sitt ledarskap. Så länge som undersåtarna accepterar hur man väljer den traditionella ledaren måste de även respektera ledarens beslut. En traditionell ledare har oftast inte många konkurrenter vilket kan leda till att besluten ledaren tar endast är begrundande av honom själv. Enligt Weber innebär det traditionella ledarskapet att samhället i sig är ojämlikt för om det inte finns en konkurrens omkring ledarrollen kan ledaren bli för dominant i sina beslut. Heder och ära är även viktigt för en traditionell ledare och även relationen mellan man och kvinna blir väldigt tydlig där det är högst ovanligt med existensen av en traditionell kvinnlig ledare jämfört med hur många manliga det finns.⁸

2.1.2 Herravälde i kraft av ”legalitet”

Den andra ledarskapsteorin Weber berättar om är den om herravälde i kraft av ”legalitet”. Detta ledarskap kan även kallas för den rationella/legala auktoriteten. I denna ledarskapsform menar Weber att de fastställda lagarna och den sakliga kompetensen är väldigt viktig för det politiska ledarskapet, allt ska vara uppbyggt på rationellt upplagda och uttalade regler. En rationell ledare är en person som har blivit utsedd till ledare genom formella val och därmed innehar en legal auktoritet. Den rationella auktoriteten kan uppstå på flera sätt bland annat genom konventioner och lagar. Ledarens egenskaper avgör inte heller hur legitim ledaren

---

⁸ Weber s. 42-51

är utan legitimiteten uppkommer genom de formella valen. Max Weber skriver om att den rationella/legala auktoriteten har uppkommit i den västerländska världen just därför att dessa länder tidigare hade levt i förtryckande monarkier där det inte fanns en jämlik uppsättning lagar. I en stat där ledarskapet är rationellt är det mer ovanligt med plötsliga politiska förändringar. Weber trodde att det rationella ledarskapet skulle bli allt vanligare i framtiden och dessutom leda till en ökad byråkrati. På så sätt skulle det bli svårare i framtiden för en karismatisk auktoritet att försöka stjåla så mycket makt som möjligt.⁹

2.1.3 Den utomvardagliga personliga ”nådegåvans” auktoritet

Den utomvardagliga personliga ”nådegåvans” auktoritet kan även kallas för den karismatiska auktoriteten. Den karismatiska auktoriteten innebär att ledaren har utstrålning och en personlighet som är populär bland dess anhängare. Den karismatiska auktoriteten kan utmana både den traditionella och rationella auktoriteten. En karismatisk ledare utses genom att en liten grupp utser ledaren genom informella val. Ledarens starka karaktärsdrag gör att han sedan naturligt finner sig tillrätta i sin ledarroll. Ledaren får då indirekt en auktoritär roll eftersom det är genom sina personliga egenskaper han kan få igenom sina beslut och sin vilja. En karismatisk ledare får oftast allt beröm när saker går bra medan situationen blir den omvända när saker går dåligt. Ledaren är ju legitim just på grund av sina personliga egenskaper. En karismatisk auktoritet kan vara väldigt framgångsrik just under ledarens livstid. När ledaren sedan avlider kan det bli svårt att ersätta dess plats. Vad som då är tacksamt är om man kan omvandla den karismatiska auktoriteten i en stat till att bli en rationell eller traditionell auktoritet där ledaren antingen väljs i formella val eller ärver sin ledarroll. I en stat med en karismatisk auktoritet kan dock utvecklingen till att bli en stat med en rationell eller traditionell auktoritet misslyckas beroende på hur omständigheterna ser ut. Personligen ansåg Weber att den karismatiska auktoriteten var den mest intressanta av de tre ledarskapskategorierna. Han ansåg det fascinerande att endast karisman hos en viss person skulle kunna samla ihop ett stort antal anhängare.¹⁰

---

⁹ Ibid

¹⁰ Weber s. 42-51

2.1.4 Varför Max Weber?

Dessa tre ledarskapsteorier/idealtyper är begrepp som är idealtypiska, det vill säga att de är begrepp som står i sin fullständiga begreppsliga renhet. De finns inte representerade i den empiriska verkligheten.¹¹ Som jag nämnde i början av teoridelen av denna uppsats som kommer min teori bestå av en blandning av Max Weber och Richard H Dekmejian idéer. Eftersom Dekmejians teori är en påbyggnad av Max Webers teori om det karismatiska ledarskapet valde jag att även ingående beskriva Webers idéer. Dessa är nyttiga att ha tillgång till när man ska förstå Dekmejians idéer om det karismatiska ledarskapet. Jag är även medveten om att Webers ledarskapskategorier ursprungligen är idealtyper, men i resten av min uppsats har jag valt att kalla dem för teorier eftersom Webers och Dekmejians idéer tillsammans blir till en teori i min uppsats.

2.2 Richard H. Dekmejians utvecklingschema

Richard H. Dekmejian skriver att förekomsten av ett karismatiskt ledarskap är knuten till sammanträffandet av ett antal händelser. Dekmejian utgår i sitt teoriskrivande från Webers teori om det karismatiska ledarskapet, med förbehållningen att ett karismatiskt ledarskap inte endast utgår från en ledares personliga egenskaper utan även förhållandet mellan ledaren och dess anhängare.¹²

Dekmejian har skrivit ett utvecklingschema över hur ett karismatiskt ledarskap växer fram i en stat. Enligt honom kan man finna en viss generaliserbarhet över detta schema som kan appliceras på flera situationer i den faktiska verkligheten.¹³ Enligt Dekmejian så är det främst fyra faktorer som förklarar hur det karismatiska ledarskapet kan växa fram i en stat:

1. När en stat utsätts för en akut social och politisk kris börjar de gamla strukturerna att ifrågasättas. Förvirring börjar råda och legitimiteten för

---

¹¹ Weber s.143

¹² Dekmejian s. 4

¹³ Ibid

de styrande härskarna börjar sjunka. När legitimiteten har sjunkit tillräckligt mycket så försvinner den rådande strukturen med dess ledare, institutioner och ideologi. Detta leder till en miljö bland massorna där de känner utanförskap, missnöje och befinner sig i en identitetskris. Detta leder till att massorna blir mer sårbara för människor som kan lova dem stora löften (mass appeals).¹⁴

2. Framträdandet av en karismatisk personlighet måste existera för att en karismatisk relation mellan ledaren och massorna ska kunna uppstå. Punkt ett måste inträffa för att personligheten i punkt två ska ha en chans att kunna göra sig hörd bland massorna. Ledaren uppenbarar sig genom heroiskt utförda handlingar och med ett messianskt budskap. Dessa två komponenter förstärker varandra: ledarens handlingar visar vilket budskap han vill sprida eller innehåller budskapet ett program för de hjältemodiga handlingar han vill genomföra.¹⁵ Det karismatiska förhållandet mellan ledaren och anhängarna inleds endast om ledarens messianska budskap passar in i den rådande krissituationen. Om budskapet ej passar in uppstår det ingen karismatisk relationsprocess. Om en ledares innehav av karismatiska personliga egenskaper är goda eller dåliga avgörs alltid av det samhälle ledaren kommer från och vill styra. Varje samhälle och stat har sina egna krav på vad som är en god ledare.¹⁶ Slutligen, för att ledaren ska kunna interagera med massorna är det viktigt att han har tillgång till de offentliga kanalerna, varav massmedia kanske är den viktigaste av dem. Massmedia är för övrigt något som slog igenom först på 1900-talet. Det är viktigt att en potentiell framtida karismatisk ledare har en säker bas att stå på så att inte den styrande eliten kan tysta honom när han är på uppgång. Har ledaren en säker bas kan han fortsätta att visa sina goda egenskaper för massorna. Dekmejian hänvisar till Weber när han säger att fortsatt framgång är en absolut nödvändighet för överlevandet av ett karismatiskt ledarskap.¹⁷
3. I det tredje steget av Dekmejians utvecklingschema fyller den karismatiska ledaren det ideologiska vakuemet som uppstått efter den sociala och politiska krisen. Ledaren fyller upp tomrummet med sin egen ideologi och sina egna värden och idéer. Massorna ”faller offer”

---

¹⁴ Ibid

¹⁵ Dekmejian s. 5

¹⁶ Ibid

¹⁷ Ibid

för ledarens karisma och han blir massornas karismatiska ledare. En av de största skillnaderna mellan den karismatiska auktoriteten och den traditionella eller legala/rationella auktoriteten är den ”spirituella” koppling som bildas mellan en karismatisk ledare och dess anhängare. Ledaren ger sina anhängare en känsla av trygghet och tillhörighet medan massorna i sin tur ger ledaren bekräftelse på att han är en god ledare. Det karismatiska förhållandet är ett förhållande där båda parter ger varandra bekräftelse för att uppnå en känsla av tillfredsställelse.¹⁸

4. Det slutgiltiga stadiet i utvecklingen till ett karismatiskt ledarskap är ”rutinisering”. Termen betecknar ledarens ansträngningar att etablera en ny ordning och stabilisering i en stat som har blivit legitim på grund av den stöd som ledaren har erhållit tack vare sina karismatiska egenskaper. På grund av de nya idéer som det karismatiska ledarskapet har medfört kommer massorna att acceptera den nya ordningen eftersom den är en del av ledarens grundvärderingar. Denna rutinisering ska helst genomföras när ledaren är som mest populärast för då är det lättast för massorna att acceptera stora förändringar. När denna rutiniseringsprocess har kulminerat ska ledarskapet ha gått från att vara en karismatisk legalitet till att bli en legal/rationell legalitet, ibland även med traditionellt legala inslag. Detta kan leda till att ledarens ideologi kan fortsätta existera även efter han har dött. Ledarskapet ska alltså avpersonaliseras. Alla politiska ledare lyckas inte med denna del av utvecklingsschemat och vet inte när det är dags att rutinisera, och även om det vet när det ska göras klarar det inte av processen i sig. Vissa ledare är helt enkelt för otåliga.¹⁹

2.2.1 Kritik av ledarskapsteorin

Man kan självklart rikta kritik mot denna ledarskapsteori. Max Webers tankar är som ovan nämnt inte teorier utan så kallade idealtyper. Verkligheten består ju av en mångfald som kan bli svår att samla ihop i en viss teori. Något man måste nämna i sammanhanget är att under Max Webers levnadstid hade det inte framträtt en riktigt karismatisk ledare så som vi känner till dem idag. Det var först

---

¹⁸ Dekmejian s. 6-7

¹⁹ Dekmejian s. 7-8

efter Max Webers död på 1920-talet och framåt som de riktigt karismatiska ledarna uppstod där kanske Benito Mussolini är ett av de första exemplen.²⁰ Därför är Max Webers karismatiska teori värd att använda i en mer modern kontext där Nassers Egypten fungerar som ett bra exempel. Angående Dekmejians utvecklingsteori är de tre första punkterna ganska logiska och följer den process som förväntas fortgå i ett land med en karismatisk auktoritet. Det man kan kritisera är den sista punkten där det talas om den så kallade rutiniseringen. Om man tittar på exempel runt om i världen kan man se att denna inte följs särskilt ofta.²¹ Dekmejian nämner i och för sig att alla ledare inte klarar av denna sortens process, men man måste ställa sig frågan om det är en demokratiskt vald eller icke-demokratiskt vald ledare. Då tror jag siffrorna procentuellt skiljer sig ganska kraftigt över hur många ledare som kan ta sig igenom en sådan rutiniseringsprocess. I en demokratisk stat är ledaren underordnad konstitutionen medan fallet är tvärtom i en diktatur. Dekmejians teori är övergripande och gäller både demokratiska och odemokratiska stater, men punkt fyra kunde han förtydligat mer och gjort en åtskillnad mellan demokratiska och odemokratiska styrelseskick.

---

²⁰ Rydberg intervju 2010-04-22

²¹ Sällberg, Therese, *Karismatiskt ledarskap*, 2009,

<http://www.his.se/PageFiles/5515/Transformativt%20ledarskap.pdf> 2010-05-04

3 Metod

3.1 Fallstudie och kvalitativ metod

Metodologiskt kommer jag att genomföra en fallstudie över det nasseristiska ledarskapet i Egypten mellan åren 1952-1970. Jag ska genomföra en empirisk och beskrivande fallstudie. Som metod för att komma fram till ett bra resultat kommer jag att genomföra en litteraturstudie och studera den litteratur ingående som jag har till mitt förfogande. Med detta menas att efter att jag har samlat in allt mitt material (litteratur, biografier, artiklar och intervjuer) kan jag börja sammanställa allt till en fungerande helhet. Något som är värt att nämna är jag troligtvis kommer läsa en del av materialet under själva uppsatsskrivandet vilket innebär att jag kommer dra många nya slutsatser under uppsatsskrivandet gång vilket jag anser är en naturlig väg att gå för att komma fram till nya forskningsresultat.

Min uppsats kommer genomföras med hjälp av en kvalitativ metod. Enligt Jan Teorell och Torsten Svensson så är den kvalitativa metodens syfte [...] *att förstå verkligheten ur människors egna perspektiv.*²² Detta tror jag är mycket viktigt när man ska genomföra en beskrivande fallstudie över det politiska ledarskapet i Egypten. Man måste dyka ner djupgående i textförfattarnas böcker och försöka förstå den tillvaro som de försöker beskriva. Med en kvalitativ metod innebär det också att man inte generaliserar något eftersom man måste betrakta allt utifrån sina egna unika förutsättningar. Kortfattat kan man säga att när man genomför fallstudier är det mest tacksammast att använda den kvalitativa metoden.

---

²² Teorell, Jan & Svensson, Torsten, *Att fråga och att svara*, 2007, s.11

3.2 Ideologi och ledarskapsanalys

För att kunna analysera materialet kommer jag att använda mig av en ideologianalys och en ledarskapsanalys. Ideologianalysen kommer jag att använda mig av för att analysera hur det politiska ledarskapet ser ut enligt den arabsocialistiska ideologin. Jag kommer att genomföra ideologianalysen med hjälp av sekundärkällor som har behandlat det arabsocialistiska ledarskapet i Egypten. Med hjälp av analysen hoppas jag få fram ideologins egentliga syn på det politiska ledarskapet. Min ideologianalys kommer att vara beskrivande. Enligt statsvetare Ludvig Beckman är det väldigt viktigt att vetenskapligt beskriva sitt material så att man sedan kan dra slutsatser om det.²³ Det meningsfulla med att beskriva materialet är just att dra slutsatser som inte framstår som uppenbara i textens innebörd. För att citera Beckman angående syftet med att beskriva politiska budskap kan man [...] *med viss systematik sortera materialet på ett sätt som inte omedelbart eller konkret går att utläsa i materialet självt.*²⁴

När det gäller ledarskapsanalysen som jag ska använda mig av i frågeställning två kommer jag, precis som i teoridelen, att använda mig av Max Webers idealtyper. Rent metodologiskt fungerar idealtyperna som analysinstrument som man sedan kan framställa vissa sorters hypoteser med.²⁵ Genom att utgå från Webers karismatiska idealtyp är förhoppningen att jag kan komma fram till vilken sorts ledare Nasser var och analysera hur nära eller långt ifrån han var den karismatiska idealtypen.

3.3 Källmaterial och källkritisk metod

Teorell och Svensson pratar om i sin bok om att man kan använda en källkritisk metod vilket innebär att man alltid måste ha ett kritiskt öga gentemot det material man använder.²⁶ Den källkritiska metoden jag kommer använda mig av kan även kallas för den historiska metoden. Det uppstår ju alltid en problematik när man använder flertalet olika källor och det är viktigt att man kan belägga sina

---

²³ Beckman, Ludvig, *Grundbok i idéanalys*, 2007 s. 48-49

²⁴ Beckman s. 49

²⁵ Bergström, Göran - Boréus Kristina, *Textens mening och makt*, 2005 s. 159

²⁶ Teorell et al s. 98

påståenden. Därför finns det vissa källkritiska kriterier som är viktiga att följa för att visa upp en hög trovärdighet över det man skrivit i sin uppsats. Jag tror inte att jag kommer få problem i denna fråga för de källor jag använder mig av är bland annat ansedda biografier, Max Webers och Richard H. Dekmejian's texter som är välkända och en intervju med Ingvar Rydberg, en erkänd expert på nasserismen och blev dessutom år 1994 utsedd till hedersdoktor vid Lunds universitet.²⁷ Det är ändå väldigt viktigt att vara källkritisk. Det är av högsta vikt att titta på närheten i tid och rum, tendens och oberoende samt den generella äktheten.²⁸

---

²⁷ Rydberg, Ingvar, intervju, 2010-04-22

²⁸ Teorell et al s.104

4 Bakgrund

Bakgrunden har jag valt att hålla kort och informativ. Att beskriva händelseutvecklingen under president Nassers tid skulle ta allt för mycket plats, därför har jag valt att skriva om de historiska händelser som är relevanta för mina frågeställningar. Kortfattat beskriver jag de politiska och sociala strukturerna som var bestående i Egypten under mitten av 1900-talet. Dessa bakgrundskunskaper är nyttiga att känna till för att få en förståelse över vad det är jag analyserar. Dessa bakgrundskunskaper gör att man kan förstå i vilken kontext den arabsocialistiska ideologin var skriven och i vilken tid Nasser var president för Egypten

4.1 Samhällssituationen i Egypten innan 1952

Under den första halvan av 1900-talet var Egypten i mer eller mindre högre grad kontrollerade av Storbritannien och många egyptier ansåg att briter stannade kvar i Egypten av främst egoistiska skäl.²⁹ Egypten var ett feodalt samhälle med stora sociala klyftor. Analfabetismen var hög och endast hälften av de egyptiska skolbarnen gick i den ”obligatoriska” grundskolan i början av 1950-talet. Klantillhörigheten var väldigt viktig och den försvårade även industrialiseringsprocessen. Kolonialmakten Storbritanniens politik hade gått ut på att utbilda så få som möjligt och när en ny avlönad medelklass började växa fram i Egypten såg briter den som ett hot. Medelklassen var den del av samhället som hade störst chans och möjligheter att störta det dåvarande despotiska styret. De jobbade ju inom den egyptiska byråkratiska apparaten och kunde påverka den inifrån.³⁰ Det var emellertid inte statstjänstemännen som störtade monarkin i Egypten, utan det var istället en grupp inom armén som kallade sig för de ”fria officerarna”.

---

²⁹ Cremeans, Charles D., *The Arabs and the World*, 1963, s. 126

³⁰ Rydberg s. 40-42

4.2 Maktövertagandet

De fria officerarna med president Nasser i spetsen störtade Kung Farouk I och tog makten i Egypten 1952, men vad var det som föranledde denna statskupp eller revolution som vissa aktörer senare kom att kalla det för?

Det finns flera faktorer till att det egyptiska styret och den egyptiska monarkin störtades. En orsak som ofta nämns som en av de största faktorerna är nederlaget i Palestina 1948. Egyptens mål var att palestinierna skulle få återvända till sitt hemland och man ville förhindra att staten Israel skulle existera. Detta blev inte slutresultatet utan Egypten och de andra arabländerna som deltog förlorade kriget på grund av inkompetenta militärledningar och korrupta ledarskap. Egypten och Jordanien lyckades erövra en bit av det nuvarande Palestina, men det var inte tillräckligt för att den arabiska civilbefolkningen skulle bli nöjd.³¹ Trots att många människor kan tro att så var fallet var nederlaget i Palestina inte den största orsaken till de ”fria officerarnas revolution”. Den påskyndade bara en revolutionär process som precis hade inletts. Kung Farouk I och det styrande Wafd partiet hade agerat som brittiska marionetter och därför hade det växt fram nya nationalistiska rörelser i Egypten vars mål inte bara var full självständighet från britterna utan även sociala reformer och större enighet bland araberna.³² Efter att statskuppen genomförts i juli 1952 utsåg de ”fria officerarna” (som kuppmaakarna kallade sig) den relativt harmlöse och okarismatiska generalen Muhammad Naguib till ledare. Det var ändå Nasser som styrde i kulisserna och i april 1954 lyckades Nasser utmanövrera Naguib och bli vald till premiärminister.³³ Presidentposten upprättades senare och Nasser satt som president mellan åren 1956-1970.³⁴

---

³¹ Rydberg s. 50-52

³² Stephens, Robert, *Nasser*, 1971, s. 85

³³ Rydberg s. 75-79

³⁴ Lacouture, Jean, *Nasser*, 1971, s. 159

4.3 Upprättandet av arabsocialismen

Vid statskuppen 1952 hade de fria officerarna nedskrivit de berömda sex punkterna som skulle genomföras i Egypten:

1. Likvidera kolonialismen och de egyptiska förrädare som stödjer den.
2. Likvidera feodalismen.
3. Gör slut på kapitalets herravälde över landets styrelse.
4. Förverkliga social rättvisa.
5. Skapa en stark armé.
6. Inrätta ett sunt demokratiskt liv.³⁵

Arabsocialismen som ideologi uppstod först 1961. Arabsocialismen hade en mer utvecklad syn på hur man skulle genomföra förändring i Egypten. I juli 1961 nationaliserades alla banker och försäkringsbolag, hela bomullsindustrin och 42 basindustriföretag. Man gjorde så att skattesatsen blev mer progressiv, människor med höga inkomster fick betala mer i skatt etc. En fjärdedel av bolagens vinster skulle utdelas till arbetarna, en del kontant och en del i socialförsäkringsformer.³⁶ Under den första delen av 1960-talet genomförde Nasser den första femårsplanen. Detta ledde till en stark ekonomisk utveckling i Egypten. Industriinvesteringarna ökade, Assuandammen sysselsatte 35000 arbetare och Nasser invigde en ny fabrik nästan varannan dag.³⁷ Denna politik ledde efter en tid till ett ekonomiskt bakslag. Egypten hade ett stort budgetunderskott och prisnivåerna steg. En ny överklass började även växa fram som ansågs sabotera den revolutionära utvecklingen.³⁸ Egypten hade ändå lyckats att utvecklas enormt mycket som stat tack vare de socialistiska åtgärder som genomfördes. Efter Nassers död 1970 skulle utvecklingen gå i en mer negativ riktning trots att ekonomin öppnades än mer gentemot västvärlden.³⁹

---

³⁵ Rydberg s. 74

³⁶ Rydberg s. 117

³⁷ Rydberg s. 121

³⁸ Rydberg s. 121 och 126

³⁹ Rydberg s. 296

5 Analys

5.1 Hur var det politiska ledarskapet utformat enligt den arabsocialistiska ideologin?

Den egyptiska arabsocialistiska ideologiska skriften, den så kallade ”chartern” skrevs i maj 1962.⁴⁰ För att inleda denna analys ska jag nämna att chartern inte ger fullständigt självklara riktlinjer över hur det politiska ledarskapet skulle vara uppbyggt i Egypten, men tack vare omkringliggande faktorer och Weber och Dekmejians teorier kan man få en bra bild över hur det politiska ledarskapet skulle vara utformat enligt den arabsocialistiska ideologin. Jag tänkte analysera det arabsocialistiska ledarskapet genom att undersöka hur det styrande partiets ledarskap var uppbyggt och sedan ska jag undersöka hur arabsocialismen såg på ledarskapet från den ekonomiska och den panarabiska synvinkeln. För att förstå arabsocialismens syn på ledarskap måste man nämna dessa tre faktorer för att få en sådan komplett bild som möjligt. Jag ska sedan se om det går att applicera Webers/Dekmejians teorier på denna frågeställning.

5.1.1 Arabiska socialistunionens (ASU) politiska ledarskap

När chartern introducerades 1962 bytte det styrande och enda partiet Nationella Unionen namn till den Arabiska socialistunionen. Ledarskapet i Egypten fick härmed en mer socialistisk prägel. Bönder och arbetare fick en allt högre representation i de olika egyptiska myndigheterna och människor började jämföra det egyptiska ledarskapets uppbyggnad med det sovjetiska. Det finns en stor skillnad här i synen på ledarskap. Det marxistiska konceptet innebär att proletariatet dominerar i det klasslösa samhället. Arabsocialismen är istället fokuserad på en ”begränsad” klasskamp inriktad på en nationell enighet.⁴¹ Den

---

⁴⁰ Rydberg intervju 2010-04-22

⁴¹ Dekmejian s. 138

nationella enigheten innebär att arbetare, bönder, affärsmän, intellektuella och soldater inte ska bekämpa varandra sinsemellan utan samarbeta och uppnå en känsla av harmoni. De grupper som ska bekämpas i klasskampen är feodalisterna och den ”utsugande” bourgeoisien, alltså de grupper som hade makten i Egypten innan statskuppen 1952. I arabsocialismen talas det även om att denna klasskamp ska föras på ett fredligt sätt och detta ska då även gälla vid maktskiften, alltså att ledarskapet inte ska avsättas med våld. Chartern betonar att den egyptiska regeringen inte vill ”offra flera levande generationer” för att uppnå sina mål.⁴² Enligt Dekmejians utvecklingsschema är det vanligt att en stat som har utsatts för statskupp och nya makthavare helt plötsligt upplever att införandet av en ny ideologi tillkommer.⁴³

ASU hade en väldigt pyramidformad organisation som bestod av fyra nivåer. På den lägsta nivån fanns det kooperativa råd som verkade i varje by, fabrik och skola. Deras mål var att sprida kunskap och propagera för demokratisk socialism och arabsocialism, höja utbildningsnivån för massorna, höja produktionsnivån, bekämpa byråkratin och slutligen försöka få massorna att engagera sig i ASU. Den andra nivån bestod av så kallade provinsråd (markaz) vilket var en samlingsplats för de små rådens alla beslut. I provinsråden kunde man sedan diskutera och sammanställa de lokala rådens förslag. Dessa rådgivande förslag skickades sedan upp i de provinsiella kongresserna (nivå 3).⁴⁴ De provinsiella kongressernas roll var sedan att skicka förslag uppåt i pyramiden och dessutom implementera beslut på lokal nivå som har tagits i den nationella kongressen.⁴⁵ Alla provinsråd lydde under ASU:s kongress och dess kommittéer (General National Congress). Det var kongressen som utgjorde den fjärde nivån och den bestod av 1500 medlemmar. GNC utsåg presidenten och tog alla avgörande beslut på riksnivå, åtminstone i teorin. GNC träffades endast en gång vartannat år (undantaget akuta kriser), därför hade man en ”General Central Committee” bestående av 250-300 medlemmar. Denna kommitté skulle genomföra besluten som togs av GNC, alltså man var en sorts verkställande makt. Eftersom även centralkommittén ansågs otymplig fick man ha en ”Supreme Executive Committee”. Där satt 25 medlemmar varav de flesta med en militär bakgrund. Det var här i toppen av pyramiden som den verkliga makten fanns.⁴⁶ I teorin valdes alltså presidenten genom detta system. Att byta president hann aldrig omsättas i

---

⁴² Ibid

⁴³ Dekmejian s. 5

⁴⁴ Dekmejian s. 145 och s. 274-275

⁴⁵ Ibid

⁴⁶ Ibid

praktiken eftersom staten efter Nassers död var uppbyggd på ett annat sätt än med det arabsocialistiska systemets politiska ledarskapskonstruktion.⁴⁷ Om man ska relatera till Webers karismatiska ledarskapsteori står det ingenting om vilken typ av ledare arabsocialismen förespråkar. Man kan tolka det som att rent ideologiskt ska det arabsocialistiska ledarskapet baseras på en legal/rationell grund där det inte spelar någon roll över hur ledaren blir vald så länge han/hon blir vald på ett korrekt sätt. Alla medborgare ska också ha möjligheten enligt den ideologiska modellen att kunna jobba sig upp till toppen av pyramiden och utses till ledare.

5.1.2 Ekonomins betydelse för det arabsocialistiska ledarskapet

I chartern upprepas det flera gånger att för att nå en fullständig politisk frihet är det oerhört viktigt att man först uppnår en fullständig ekonomisk frihet och jämlikhet. Här kan man se att arabsocialismen har likande drag tillsammans med marxismen.⁴⁸ Ledarskapet innan revolutionen ansågs vara feodalt och inte bry sig om civilbefolkningens förhållanden. Därför var det viktigt enligt chartern att ledarskapet skulle vara inriktat på att tillgodose civilbefolkningens behov. Staten fick inte gå tillbaka till att bli ett traditionellt ledarskap som enligt Webers teori är ett ledarskap där makthavaren ostört har kunnat behålla sin makt baserat på traditionella grunder. Det traditionella ledarskapet existerar ofta i ett ojämnt samhälle där resurserna är orättvist fördelade.⁴⁹

Ett av charterns mål var att inrätta ett demokratiskt kooperativt samhälle som alla arbetare är en del av. Arbetarna ska alltså ha rätten att bestämma över sin egen arbetsplats och ta del av dess vinster. Det paradoxala i situationen var att de medborgare som var negativa till det arabsocialistiska projektet skulle ”ombildas” fram till dess att deras attityd blev av en alltmer positiv karaktär.⁵⁰ Här kan man tydligt se odemokratiska tendenser som syftar på att det blir svårt för ett kritiskt ledarskap att växa fram om inte ens den vanliga civilbefolkningen (som enligt modellen ska kunna väljas till framtidens ledare) får lov att kritisera den existerande ideologin eller dess ledarskap.

---

⁴⁷ Rydberg s. 294-295

⁴⁸ Dekmejian s.137

⁴⁹ Weber 42-51

⁵⁰ Dekmejian s. 140

5.1.3 Den panarabiska synvinkeln

Arabsocialismen är väldigt inriktad på panarabism (arabisk nationalism) och en arabisk enhet, därav uppstår även en tankegång över hur det internationella panarabiska ledarskapet skulle se ut. Nasser ville att arabsocialismen som ideologi skulle sprida sig till de omkringliggande arabstaterna. De traditionella regimerna där skulle falla och nya makthavare skulle tillkomma som delade Egyptens syn på social rättvisa och internationell politik.⁵¹ Chartern ser arabvärlden som en enad nation som delar de flesta kulturella och historiska band, bland annat har de varit koloniserade av västerländska stater, men även att de har en gemensam framtidstro på en enad arabisk nation.⁵² Dekmejjans utvecklingsschema är endast inriktad på den inhemska utvecklingen i en stat. Därför går arabsocialismen lite utanför ramarna när man ska undersöka den i samband med utvecklingsschemat. Tolkningen man kan göra är att man precis som chartern ser arabvärlden som en enad nation som alla har lidit av ett gemensamt förtryck och kommer att möta en gemensam framtid.

Det finns bara ett konkret exempel på hur det internationella ledarskapet skulle se ut i en arabsocialistisk arabvärld och det var när Egypten och Syrien ingick i en gemensam union som fick namnet den Förenade Arabrepubliken (UAR). UAR existerade mellan åren 1958-1961⁵³ och sprack året innan chartern gavs ut, men den kan ändå ge en fingervisning över hur ett internationellt arabsocialistiskt ledarskap skulle ha sett ut.

Syrien hade till skillnad från Egypten ett mer levande politiskt liv där man tog de verkliga besluten i parlamentet och inte bara av några få människor högst upp i hierarkin (med detta inte sagt att Syrien var en demokrati). Efter sammanslagningen med Egypten upplöstes de syriska partierna och ett endast ett gemensamt parti existerade numera, den Nationella Unionen.⁵⁴ Den Nationella Unionen fungerade också som en pyramidformad organisation, likande ASU. UAR parlament bestod av 600 ledamöter- 400 från Egypten och 200 från Syrien. Hälften av ledamöterna skulle utses av de egyptiska och syriska parlamenten, den andra hälften skulle utses av Nationella Unionens generalkongress. Resultatet blev att Egypten fick en alltför dominerade roll i denna sammanslagning och att UAR så småningom sprack. Anledningen var enligt författaren Robert Stephens att Nassers alltför dominerande ledarskap ledde till att syrierna kände sig förbisedda

---

⁵¹ Creameans s. 179

⁵² Dekmejian s. 71-74

⁵³ Rydberg s.92

⁵⁴ Stephens s. 332-333

och åsidosatta. Det dominerade Baathpartiet kände att de inte fick den upprättelse de förtjänade eftersom de ansåg att de var de stora arkitekterna av UAR. Först såg de Nasser som en tillgång som skulle hjälpa Baathpartiet att sprida sina idéer, men istället blev Nasser enligt Baathpartiet stötestenen som gjorde att unionen misslyckades.⁵⁵ När man analyserar den arabsocialistiska synen på det politiska ledarskapet kan man tydligt se att Webers/Dekmejians teorier tydligt går att applicera på den rådande situationen. Massorna kände sig desorienterade efter statskuppen och den omvälvning som inträffade i Egypten. Resultatet blev att ett nytt ideologiskt program skrevs som skulle inpräntas i massorna. Ledarskapet inom arabsocialismen var på pappret ett demokratiskt socialistiskt ledarskap, men resultatet blev att presidenten hade inflytande över i princip alla politiska frågor. I steg tre på Dekmejians utvecklingsschema skrivs det om att ledaren fyller upp det ideologiska vakuum som uppstått efter den politiska krisen.⁵⁶ Nu upprättades arabsocialismen som ideologi först nio år efter maktövertagandet, men det nasseristiska politiska tänkandet behövde en pånyttfödelse efter splittringen från Syrien 1961.

5.2 Vilken sorts politisk ledare var Gamal Abdul Nasser?

Trots arabsocialismens ganska fastlåsta syn på ledarskapet lyckades president Nasser engagera de arabiska massorna både i Egypten och i stora delar av arabvärlden. Under en period var över fem miljoner egyptier medlemmar i det styrande partiet ASU.⁵⁷ Med hjälp av min hopslagna teori av Weber och Dekmejian ska jag undersöka om den går att applicera på Gamal Abdul Nasser som person vilket ska leda till att jag kan komma fram till ett svar på vilken sorts politisk ledare Nasser var.

Dekmejian skriver att karismatiska ledare har en väldigt god förmåga att slå mynt av oro. Historien har visat att den rädsla människor känner vid statskupper revolutioner och dylikt har varit grogrunden för uppkomsten av en karismatisk ledare. Ledaren som uppträder har ofta visionen om en ideologisk nydaning.⁵⁸ I fallet med Nasser kan man se vad som hände i och med maktövertagandet 1952.

---

⁵⁵ Ibid

⁵⁶ Dekmejian s. 8-9

⁵⁷ Dekmejian s. 146

⁵⁸ Dekmejian s. 4-7

Eftersom en gammal, traditionell korrupt regim störtades uppstod en politisk förvirring bland de egyptiska massorna.⁵⁹ Weber skriver om att en karismatisk ledare kan utmana det traditionella ledarskapet, vilket var vad som hände i och med statskuppen.⁶⁰

För att en karismatisk relation ska uppstå mellan ledaren och massorna måste ledaren dels komma med messianska budskap och dels genomföra heroiskt utförda handlingar. Enligt statsvetare Tommy Möller är inte den karismatiska ledaren någon domedagsprofet utan istället en person som bär på stora visioner. Den karismatiska ledaren ska också fungera som en moralisk förebild. De ska visa sig rättrogna sin visionära framtoning och visa för massorna att de är hängivna att nå sina mål. Deras engagemang understryks av personliga uppoffringar och symbolhandlingar.⁶¹

I fallet med Nasser tog det ett par år innan den karismatiska relationen med massorna började ta form. Det var först efter Suezkrisen 1956 som Nasser började göra sig populär bland massorna. Han hade ju i praktiken överlevt en invasion från tre stater (Storbritannien, Frankrike och Israel) och dessutom lyckats att nationalisera Suezkanalen och behålla den i egyptisk ägo. Suezkrisen uppstod vid exakt rätt tidpunkt för Nasser eftersom arabnationalismen och antiimperialismen samtidigt började växa fram som politiska tankar.⁶² Precis som teorin jag använder mig av nämner lyckades Nasser mycket skickligt att använda sig av radion, ett massmedium som hade slagit igenom på allvar i Mellanöstern. En viktig faktor enligt Dekmejian's teori är att den karismatiska ledaren har tillgång till de offentliga kanalerna så att han/hon kan nå ut med sitt budskap till folket. Tack vare radion kunde Nasser under hela sin ledarskapstid hålla god kontakt med de arabiska massorna.⁶³

Det är väldigt viktigt enligt utvecklings-schemat att ledaren har en säker bas att stå på annars är risken att ledaren kan bli avsatt av traditionella makthavare eller den kapitalägande bourgeoisien. Denna bas hade Nasser eftersom de fria officerarna som hade genomfört statskuppen 1952 var en liten stängd grupp med viktiga positioner inom armén och som var lojal gentemot Nasser (åtminstone under hans levnadstid).⁶⁴

---

⁵⁹ Nasser s. 22-23

⁶⁰ Weber s. 42-43

⁶¹ Möller, Tommy, *Politiskt ledarskap*, 2009, s.79

⁶² Nutting, Anthony, *Nasser*, 1972, s. 194-195

⁶³ Nutting s.175

⁶⁴ Abdel-Malek, Anouar, *Egypt: Military Society. The Army Regime, the Left, and Social Change under Nasser*. 1968, s.209-212

Weber skriver att fortsatt framgång är en obligatorisk nödvändighet för att den karismatiska ledaren ska kunna fortsätta sitt ledarskap. Alla framgångar tillägnas ju ledaren, men det gör även alla motgångar.⁶⁵ Här lyckades Nasser att bryta mot teorin och behålla och även utöka sin popularitet efter åtminstone de första motgångarna. När den Förenade Arabrepubliken splittrades ansågs detta vara en enorm prestigeförlust för Nassers ledarskap. Resultat blev ändå att Nasser lyckades etablera en ny arabsocialistisk ideologi som blev populär bland de arabiska massorna.⁶⁶ De fria officerarna myntade någon sorts anti-feodalistisk ideologi direkt efter statskuppen, men det var först efter splittringen av UAR som arabsocialismen kom till. Man kan tolka splittringen av UAR som en tid av politiskt tumult vilket skulle bekräfta Dekmejians teori om att ett karismatiskt ledarskap fyller upp ett ideologiskt tomrum efter politiska kriser.⁶⁷

En skillnad som jag nämner i teoridelen är till skillnad från ett traditionellt och ett legalt/rationellt ledarskap har den karismatiska ledaren enligt Dekmejian en sorts spirituellt koppling till sina anhängare. Ledaren tillskrivs ofta övermänskliga egenskaper och ledarens åsikt anses vara den enda rätta.⁶⁸ Ledaren får genom denna spirituella relation en auktoritär roll där ledaren endast genom sina personliga egenskaper kan genomföra sina beslut. Detta var fallet med Nasser i många frågor. Om man till exempel tittar på hur ledarskapet enligt arabsocialismen var uppbyggd kan man fråga sig varför den inte blev utsatt för mer kritik. ASU hade ett högt medlemsantal på flera miljoner, men ju längre upp i ledarskapspyramiden man kom, desto fler militärer och byråkrater och mindre arbetare stötte man på. Det högsta beslutande organet SEC (Supreme Executive Committee) bestod endast av Nasser och hans närmaste män och de tog alla avgörande politiska beslut.⁶⁹ Tack vare Nassers personliga egenskaper och hans medvind både på det ekonomiska och sociala området ledde detta till att den egyptiska befolkningen accepterade och uppskattade denna typ av politiskt ledarskap.⁷⁰

För att återknyta till delen angående Webers tankar om att konstanta framgångar är en nödvändighet för överlevandet av ett karismatiskt ledarskap finns det en händelse under Nassers ledarskap som kraftigt bryter mot den teori jag använder mig av. Sexdagarskriget ansågs vara en politisk katastrof för

---

⁶⁵ Weber s. 42-51

⁶⁶ Creameans s. 179

⁶⁷ Dekmejian s. 5-8

⁶⁸ Möller s. 78-79

⁶⁹ Dekmejian s. 274-275

⁷⁰ Rydberg s. 121-123

Egypten och resten av arabvärlden. Till skillnad från många andra så kallade karismatiska ledare som ofta skyller på andra faktorer (Hitler-judarna, Mussolini-kommunisterna, Castro-amerikanerna) tog Nasser på sig det personliga ansvaret för förlusten i kriget och meddelade i egyptisk television och radio att han med en ärlig avsikt skulle avgå. Resultatet blev att miljoner människor gick ut på gatorna och demonstrerade och krävde att Nasser skulle sitta kvar vid makten. Nasser blev märkbart rörd av detta mottagande och dagen efter tog han tillbaka sitt beslut och satt kvar som president för Egypten.⁷¹ Denna händelse bryter som ovan nämnt kraftigt mot de idéer Weber hade. Nasser följer mallen för ett karismatiskt ledarskap, men lyckas ändå behålla massornas stöd trots en sådan prestigeförlust. Slutresultat blev ändå att Nassers ställning försvagades främst på grund av att hans politiska bundsförvanter började arbeta mot honom. Nassers hälsa försvagades också vilket kan ha lett till ett försvagat ledarskap. Stödet för Nasser bland massorna var alltså fortfarande lika starkt och vid hans begravning 1970 var det cirka 5 miljoner egyptier som närvarade.⁷² En tolkning kan vara att när ett karismatiskt ledarskap stöter på motgångar är det inte massorna som slutar ge sitt stöd åt ledaren utan det är de politiska allierade. Nya arvtagare ser sin chans att försöka sno åt sig sin del av den politiska makten.

Weber skriver om att en av de största farorna med ett karismatiskt ledarskap är att den karismatiska auktoriteten inte går att ersätta efter att ledaren har avlidit. Därför är det viktigt enligt Weber att man omvandlar den karismatiska auktoriteten till en legal/rationell eller traditionell auktoritet där ledaren antingen väljs eller ärver sitt ledarskap. Denna omvandling brukar ofta misslyckas.⁷³ Dekmejian skriver också om detta i den sista delen på sitt utvecklingschema. Den så kallade rutiniseringen ska införas i en stat. Detta innebär att den karismatiska ledaren ska etablera en ny ordning i en stat, till exempel att ledarskapet blir legitimt genom att väljas i formella val.⁷⁴ Beroende på vem man frågar kan man tolka det som att Nasser försökte att genomföra en sådan här rutinisering i och med introducerandet av den arabsocialistiska ideologin. I arabsocialismen finns ju en formell mall över hur man ska välja fram sina ledare. Det besynnerliga var ju att det enda och styrande partiet ASU skulle kontrollera hela den politiska apparaten. I teorin var ideologin demokratisk, men på grund av Nassers karismatiska ledarstil och att ASU endast tillät ett styrande parti blev detta aldrig

---

⁷¹ Stephens s. 262-267

⁷² Aburish, Said K., *Nasser. The Last Arab*. 2004, s. 314

⁷³ Dekmejian s. 7-8

⁷⁴ Ibid

verklighet.⁷⁵ Enligt Dekmejian ska alltså den styrande auktoriteten ha omvandlats från en karismatisk auktoritet till en legal/rationell auktoritet. Detta lyckades inte i Nassers Egypten. Enligt rutiniseringsprocessen är det viktigt att ledarskapet ska avpersonaliseras, annars kan inte ideologin leva vidare. Även detta misslyckades Nasser med, troligtvis därför att Nasser själv var för delaktig i processen att formulera det nya ledarskapet. Den egyptiska civilbefolkningen visade sitt stöd för arabsocialismen som ideologi förmodligen därför att de älskade Nasser och hans personlighetsdrag. Enligt författaren Ingvar Rydberg var Nasser rent personligen en alldeles för auktoritär och otålig person för att kunna vara delaktig i en demokratisk beslutsprocess.⁷⁶ Sammanfattat kan man säga att rutiniseringsprocessen endast lyckades halvvägs. Arabsocialismen myntades som ideologi och de egyptiska massorna försökte sträva efter dess utopiska mål. Däremot dog arabsocialismen ut strax efter Nassers död⁷⁷ och därmed var rutiniseringsprocessen, som den ser ut enligt Dekmejians modell, misslyckad.

---

⁷⁵ Abdel-Malek s. 343-344

⁷⁶ Rydberg intervju 2010-04-22

⁷⁷ Ibid

6 Slutsatser

När man undersöker själva utformningen av det arabsocialistiska ledarskapet påträffar man starka associationer med traditionella socialistiska staters styrelseskick. Trots att man redan på lokalnivå hade kooperativa råd och församlingar för att få de vanliga byborna engagerade i politiken var det en liten sammansvetsad grupp (Supreme Executive Committee) som hade den reella politiska makten. Det arabsocialistiska styrelseskicket fungerade inte rent praktiskt, men trots detta var de egyptiska massorna väldigt engagerade i de politiska beslut som togs. Detta var resultatet av det karismatiska ledarskapet och inte den arabsocialistiska ideologin.

Ledarskapet var även uppbyggt på vissa former av en folklig legitimitet. Den ekonomiska politiken är ett tydligt exempel på detta. Om staten enligt chartern förde en ojämlig ekonomisk politik var den inte heller legitim i civilbefolkningens ögon. Om ett slutmål dessutom är att man vill införa ett demokratiskt kooperativt samhälle måste man föra en rättvis ekonomisk politik. Det motsägelsefulla i situationen är när till och med chartern nämner att de som kritiserar regeringens politik ska omskolas för att ledas in på rätt väg. Eftersom Egypten under 1950–60-talet hade en stark ekonomisk utveckling blev stödet för den sittande regeringen starkare och ledarna kunde relativt ostört sitta kvar vid makten och genomdriva samma ekonomiska politik. Självklart bytte Nasser ut flera av sina regeringsmedlemmar, men den inre kärnan satt fortfarande kvar. Hade den ekonomiska utvecklingen däremot gått åt motsatt håll är chansen stor att det styrande partiet hade fått revidera vissa av sina ekonomiska ståndpunkter.

Arabsocialismen hade som ovan nämnt en oerhörd internationell inriktning och den enda praktiska exemplet vi fick se var unionen mellan Egypten och Syrien. Även om chartern talar om vikten av ett demokratiskt folkligt deltagande över hela arabvärlden gällde det även att kunna omsätta dessa tankar i praktiken. Endast om man tittar på statistiken kan man se att egyptierna är klart överrepresenterade i Förenade Arabrepublikens byråkrati. Nassers rent personliga egenskaper satte stopp för en fortsatt utvidgning av unionen. Även om han hade ett stort stöd bland civilbefolkningen gäller det även att man har de politiska ledarnas stöd och förtroende.

Kortfattat kan man säga att det arabsocialistiska ledarskapet var utformat som en pyramidformad organisation där folket skulle vara deltagande i beslutsfattandet. Detta inträffade inte i sådan hög grad makthavarna hade velat och istället blev ledarskapet väldigt toppstyrt. De ekonomiska resurserna skulle delas ut bland massorna och massorna skulle även kunna styra över sina arbetsplatser, byar och kommuner. Detta fungerade på den lägre nivån, men det var Supreme Executive Committee som hade all reell politisk makt i landet. Arabsocialismen skulle sedan spridas till de omkringliggande arabstaterna där man skulle behålla den pyramidformade organisationen och ha en gemensam unionsförsamling. Detta lyckades inte i någon större skala och det kan man se som ett av arabsocialismens och Nassers allra största misslyckanden.

En av de främsta slutsatserna man kommer fram till angående Nassers politiska ledarskap är att Nasser var en oerhört karismatisk ledare som genom sin personlighet formade hela den egyptiska nationen. En av uppsatsens mål var att undersöka om Webers och Dekmejjans teorier gick att applicera på Nassers ledarskap. Det finns ett par undantag, men i stort sett stämde teorierna väl in på det nasseristiska ledarskapet.

Webers tankar om en karismatisk auktoritet stämmer väl in på de karaktärsdrag och handlingar som Nasser genomförde. Nasser var ledare för en informell (senare formell) grupp där han hade ett starkt och lojalt stöd. Han upprättade en karismatisk relation mellan sig själv och de egyptiska massorna och han blev en auktoritär ledare vilket enligt Weber var resultatet av ett karismatiskt styre. Webers karismatiska idealtyp existerar inte i verkligheten, men Nasser uppfyllde många av dess kriterier.

Dekmejjans generella utvecklingsschema stämde till stor del väl in på hur det karismatiska ledarskapet i Egypten växte fram. Egypten var en stat i upplösning och det sittande ledarskapet ansågs korrupt. När den gamla regimen störtades uppstod en kollektiv politisk och social förvirring bland den egyptiska befolkningen. Massorna väntade på sin frälsare och han anlände. Nasser utnyttjade skickligt sin vältalighet och sin utstrålning för att göra sig populär. Han spred ett budskap som var populärt bland hela den arabiska befolkningen, efter flera års splittring skulle nu arabvärlden resa sig ur askan. Tack var en ekonomisk medgång och nationaliserandet av Suezkanalen började den egyptiska befolkningen att tro att Nasser bar på övermänskliga förmågor och hans popularitet växte. Man får inte heller glömma Nassers tillgång till radion. Radion kan ha varit det massmedium som i störst grad har påverkat Mellanöstern under 1900-talet. Nasser införde sedan den arabsocialistiska ideologin, vilket blev den rådande ideologin under hans styre. Rutiniseringen som var den sista etappen på

Dekmejian's utvecklingsschema var en process som Nasser aldrig fullständigt lyckades genomföra. Arabsocialismen uppstod och försvann i och med Nasser och detta var resultatet av att Nasser misslyckades med att omvandla det politiska ledarskapet från att vara ett karismatiskt ledarskap till att bli ett legal/rationellt ledarskap.

Något som är oerhört viktigt att nämna i slutsatsen är ett undantag i den empiriska verkligheten som skiljer sig från teorierna som har använts. Till exempel påstod Weber att fortsatta framgångar är en nödvändighet för att en karismatisk ledare ska kunna behålla sin karismatiska auktoritet. När Nasser förlorade sexdagarskriget visade den egyptiska befolkningen mer än någonsin hur mycket de älskade sin ledare, trots att sexdagarskriget var en oerhört stor prestigeförlust för Nasser och en militär tragedi för Egypten som stat. Detta är ett tecken på att konstanta framgångar inte är ett krav för en karismatisk auktoritet.

6.1 Vad kännetecknade det nasseristiska ledarskapet i Egypten 1952-1970?

Syftet med denna uppsats var skapa klarhet i hur det egyptiska ledarskapet var utformat. Nasser och hans panarabiska tankar var något som influerade hela arabvärlden och dess ledare. Man kan fortfarande idag se hur det nasseristiska arvet har påverkat de arabiska staterna. Slutsatserna i den här uppsatsen är rimliga och stämmer också väl överens med de teorier som har använts.

Nassers Egypten var uppbyggd som en traditionell socialistisk stat med skillnaden att den förespråkade ett större samarbete mellan näringslivet och de arbetande massorna. Ekonomisk rättvisa var väldigt viktigt för att kunna skapa ett jämlikt samhälle. Det var endast genom denna sortens politik som det politiska ledarskapet kunde bli legitimt. Man får inte glömma att det var tack vare den ekonomiska medvinden och det faktum att Nasser invigde en ny fabrik nästan varannan dag i Egypten som ledde till att massornas stöd ökade för den egyptiska regeringen.

Det nasseristiska ledarskapet i Egypten mellan åren 1952-1970 kännetecknades av ett karismatiskt ledarskap, ett ledarskap där president Nasser lyckades att engagera massorna genom att agera som deras räddare i nöden. Nassers övermänskliga drag kom till användning när Egypten nationaliserade Suezkanalen. Nasserismen är som tidigare nämnt en blandning mellan en arabsozialistisk ideologi och president Nassers ledarskap. Det nasseristiska

ledarskapet kännetecknades av drömmen om en enad arabvärld och en förenad alliansfri värld. Den internationella inriktningen av nasserismen är en av de faktorer som gjorde president Nasser väldigt populär även utanför Egypten. Genom användandet av radion lyckades Nasser att hålla kontakten med de arabiska massorna.

Det nasseristiska ledarskapet var auktoritärt och inte demokratiskt, även om det på pappret såg ut som det. Nasser ville det bästa för sitt folk, men han klarade inte av att genomgå en demokratisk process. Detta var även anledningen till att arabsocialismen dog ut strax efter Nassers död. Han klarade inte av omvandlingen från ett karismatiskt till ett legalt/rationellt ledarskap.

Det nasseristiska ledarskapet kännetecknades även av motgångar. Splittringen av den Förenade Arabrepubliken visade att det för tillfället inte gick att ena araberna medan förlusten i sexdagarskriget visade på Egyptens värdelösa militära förmågor jämfört med Israel. Detta ledde till att Nassers politiska ledarskap försvagades. Däremot minskade inte stödet bland de egyptiska massorna.

Det nasseristiska ledarskapet fungerar som ett exempel på när en ledare blir större än den ideologi han representerar. Nassers ledarskap kännetecknades av ett pragmatiskt tänk där de egyptiska massornas välmående gick före den traditionella socialistiska doktrinen. Nasser var en egyptisk medborgare och hade som mål att göra sitt hemland Egypten till en modern och jämlik industrialiserad nation.

7 Avslutande diskussion

Tidigare under våren lyssnade jag när journalisten Robert Fisk (i utrikespolitiska föreningens regi) pratade om Mellanöstern och de framtidsutsikter han förutspådde för regionen. Han berättade att framtiden för Mellanöstern aldrig har sett så mörk ut som den gör idag. Krig, konflikter, fattigdom, olja, korruption och ojämlika samhällen är alla faktorer som leder till en oerhört pessimistisk bild. Situationen har inte alltid varit så här och det är något man upptäcker om man läser min uppsats.

Nasserismen stod för en framtidstro i Mellanöstern. Man ville utveckla en region som under de senaste 500 åren har varit kolonialiserad av både Turkiet och flertalet europeiska stater. President Nasser ville modernisera Egypten och göra landet till en regional stormakt. Araberna trodde på Nasser. De stödde hans ambitioner och de trodde på fullaste allvar att de äntligen skulle bli fullständigt erkända i det internationella samfundet och inta sin plats på den världspolitiska arenan. Nasserismen var fylld av optimism och fram till sexdagarskriget verkade det som om ingenting kunde stoppa denna rörelse. Olyckligtvis för araberna tog sexdagarskriget knäcken på Nasser och efter hans död började även arabsocialismen sakta men säkert att dö ut. Istället blev politisk islam en kraft att räkna med och skulle, mer än vad experterna förutspått, påverka arabernas framtid i en mer religiös och bakåtsträvande riktning.

*Nasserism is a movement based only on peoples emotions.*⁷⁸ Citatet kommer från den palestinske författaren, journalisten och statsvetaren Rami G. Khouri. Det var tack vare hans citat som jag fick idén att skriva en uppsats om det nasseristiska ledarskapet. Jag ville utreda hur det nasseristiska ledarskapet såg ut, vilka ståndpunkter det hade och hur det fungerade i praktiken. En slutsats jag kommit fram till är att det inte endast var en rörelse som var baserad på människors känslor utan den hade även en ideologi och en mall över hur det politiska ledarskapet skulle vara utformat.

Självklart har Khouri rätt i att nasserismen blev stor tack vare det känslomässiga engagemang det mottog, men hade Nasser spelat sina kort rätt och

---

⁷⁸ Rami G Khour,i anförande 2010-02-01

lyckats göra Egypten till en demokratisk stat hade nasserismen som ideologi kunnat överleva.

Nasser var inte en fullfjädrad demokratisk ledare. Endast ett parti var tillåtet och kommunister, religiösa och andra oliktankande kunde bli fängslade om de hade alltför radikala åsikter. Nästintill alla arabiska länder i Mellanöstern var odemokratiska. Det innebar att Nassers politiska kollegor också fängslade människor med andra åsikter än den sittande regeringens. Detta var nasserismens största akilleshäla. I ett odemokratiskt klimat kan radikala ideologier växa fram som förkastar demokratin och mänskliga rättigheter. När Nasser sedan dog kanske den egyptiska befolkningen insåg att det rådande statsskicket inte var någonting att ha utan sin karismatiska ledare.

Nasserismen idag förespråkas endast av de intellektuella i Mellanöstern och små demokratiska nasseristiska partier. När jag skriver om en återkomst till en nasseristisk ideologi är jag väl medveten om att president Nasser inte kan återuppstå från de döda. Nasserismen idag är istället en politisk tanke som är byggd på optimism, framtidstro, solidaritet, utveckling och arabisk enhet. Framtida forskning i detta ämne skulle kunna utvärdera hur denna sorts nasserism eller arabsocialism/nationalism skulle kunna vara uppbyggd. Även socialismen som ideologi är relativt bortsprungen, men kanske kan dess tankar om solidaritet och ekonomisk jämställdhet kan vara något som attraherar de arabiska massorna.

Många experter jag talat med om detta ämne säger att det är omöjligt för den nasseristiska ideologin att göra en återkomst. Detta är jag övertygad om är ett ämne som det skulle kunna forskas mera om. Om utbildningsnivån skulle höjas i de arabiska länderna är jag förvissad om att vi skulle kunna se en rörelse som liknade den Nasser skapade i mitten av 1900-talet. Framför allt är det viktigt att det kan finnas fler alternativ att välja än politisk islam, framför allt ett sekulärt alternativ.

Om nasserismen skulle återuppstå i Mellanöstern skulle den troligtvis vara i behov av en karismatisk auktoritet, men vem skulle kunna axla Gamal Abdul Nassers mantel? Vem är det som skulle kunna ena alla araberna och tillsammans leda dem mot gemensamma mål? Även detta är frågeställningar som det kunde skrivas flera uppsatser om. Det finns ett fåtal ledare i Mellanöstern idag som innehar denna karisma som krävs för att ena araberna. Det mest kända namnet kanske är det libanesiska Hizbollahs (Guds parti) ledare Sayyed Hassan Nasrallah. Trots att han är ledare för en i grunden islamisk organisation använder han en panarabisk retorik som tilltalar många araberna och vissa menar att Hizbollah är mer parti än vad det är Gud. Hizbollah lyckades även bjuda Israel på hårt motstånd dels under invasionerna i slutet av 1900-talet och dels i sommarkriget 2006. Detta

har väckt många arabers respekt. Det Nasser och Nasrallah har gemensamt är deras motstånd gentemot väst och gentemot de imperialistiska tendenser som till exempel USA har visat sig ha i Mellanöstern. Det har även båda stått emot utländska invasioner (Suezkriget 1956 och Libanon-Israelkriget 2006). Jag tror att det behövs en karismatisk auktoritet för att väcka det politiska ställningstagandet till liv i arabländerna. Jag tror även det behövs en ökad demokratisering för att åstadkomma en förändring. Förutom de religiösa ledarna har den arabiska befolkningen överlag blivit för apatiska i sitt politiska ställningstagande, vilket inte är konstigt om man inte lever i en demokrati där ens åsikter tas på allvar. Det är ingen slump att Nasrallah kommer från Libanon, det land i Mellanöstern som är mest demokratiskt och där det råder full yttrandefrihet. Han kan använda sig av de offentliga kanalerna (media) utan att bli nedtystad vilket hade varit fallet i andra arabländer. Här kan man dra paralleller till Nassers användande av radion. Problematiken med Nasrallah är att han är terrorstämplad av USA och vissa europeiska länder vilket kan leda till svårigheter om han vill försöka ena alla arabländer, varav vissa har goda relationer med västvärlden. Nasrallah utövar även en shiamuslimsk tro vilket kan göra många araber med en annan religiös bakgrund skeptiska.

Gamal Abdul Nasser hade ett folkligt stöd som Mellanöstern inte hade sett sedan profetens Muhammads eller Salah al-Dins dagar. Hans gärningar påverkade hela regionen och arvet efter honom lever kvar och analyseras än idag. Det är svårt att veta om Nassers dröm om en modern och enad arabvärld en dag kan slå in, vi får helt enkelt vänta och se. Som avslutning skulle jag vilja citera den franska författaren André Malraux som sade följande vid tiden för Nassers begravning: *He will enter history as representative of Egypt, the same as Napoleon of France.*⁷⁹

---

⁷⁹ Abusrish s. 314

8 Referenser

- Abdel-Malek, Anouar, 1968. *Egypt: Military Society. The Army Regime, the Left, and Social Change under Nasser*. New York: Random House, Inc.
- Aburish, Said K., 2004. *Nasser. The Last Arab*. London: Gerald Duckworth & Co. Ltd.
- Beckman, Ludvig, 2007. *Grundbok i idéanalys*. 1:a upplagan. Stockholm: Santérus förlag.
- Bergström, Göran – Boréus Kristina, 2005. *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 2:a upplagan. Lund: Studentlitteratur
- Cremeans, Charles D., 1963. *The Arabs and the World. Nasser's Arab Nationalist Policy*. New York: Frederick A. Praeger, Inc.
- Dekmejian, R. Hrair, 1972. *Egypt under Nasir. A Study in Political Dynamics*. London: University of London Press Ltd.
- Hjärpe, Jan, 2002. *Araber och arabism*. Stockholm: Bokförlaget Prisma.
- Lacouture, Jean, 1971. *Nasser*. Solna: Askild & Kärnekull Förlag AB.
- Möller, Tommy, 2009. *Politiskt ledarskap*. Malmö: Liber AB.
- Nutting, Anthony, 1972. *Nasser*. New York: E. P. Dutton & CO., INC.
- Rydberg, Ingvar, 1952. *De arabiska revolutionerna*. Stockholm: Bokförlaget Aldus.
- Stephens, Robert, 1971. *Nasser. A Political Biography*. London: Allen Lane The Penguin Press.
- Teorell, Jan - Svensson, Torsten, 2007. *Att fråga och att svara. Samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Liber AB.
- Weber, Max, 1977. *Vetenskap och politik*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.

Muntliga källor

Anförande

Rami G. Khouri, politisk kolumnist och författare. Har palestinskt ursprung och är bosatt i Libanon. Hans anförande hade rubriken: *Monarchs, Mosques and Markets*. Anförandet hölls den 1 februari 2010.

Intervjuer

Ingvar Rydberg, fil. lic. i semitiska språk, översättare av arabisk litteratur och hedersdoktor vid den humanistiska fakulteten vid Lunds universitet. Intervjun genomfördes den 22 april 2010.

Internetkällor

Isseroff, Ami, 2008. *Nasserism*.

<http://www.mideastweb.org/Middle-East-Encyclopedia/nasserism.htm>

2010-04-25

Sällberg, Therese, 2009. *Karismatiskt ledarskap*,

<http://www.his.se/PageFiles/5515/Transformativt%20ledarskap.pdf> 2010-05-04